

Tangdiget på Ulvshale

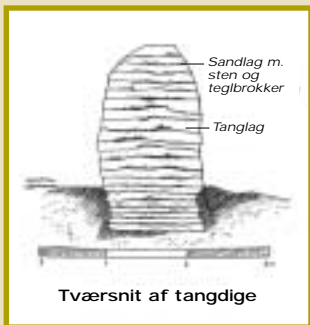
Tangdiget på Ulvshale er mellem 150 og 200 år gammelt. Der kan ikke sættes et konkret årstal på dets etablering. Da skoven i 1929 blev fredet, var der allerede tale om et historisk tangdige. Diget blev opført for at hindre ålegræsset i at drive ind i skovområdet. I en periode benyttede bønderne fra Stege og Udby sig af tangdiget til at afgrænse deres græsarealer og holde deres kreaturer adskilt.

I vore dage fremtræder tangdiget overgroet med buske og træer. Men når man ser nærmere på det, ser man stadig den fine hvide struktur af tangens fibre.

Genopbygning af tangdiget på Ulvshale

I et samarbejde mellem Skov- og Naturstyrelsen, Møn Kommune og Møn Turistforening bliver der nu genoprettet ca. 75 m af det gamle tangdige. Restaureringen af tangdiget på Ulvshale indgår i et projekt om miljøvenlig strandrensning på Møn, støttet af EU kommissionens "LIFE environment" midler. Tangen til diget indsamles i forbindelse med en strandnær genanvendelse af naturmaterialet for at gøre strandrensningen mere miljøvenlig på Møn. Med faglig rådgivning fra Møns Museum og Ebeltoft Museum anvendes traditionelle teknikker til opførelse af diget.

Et tværsnit af tangdiget viser, at det er opbygget af vandrette lag af tang, som er holdt på plads med et dæklag af sand og sten. Tangen påføres i våd tilstand år for år indtil diget har den ønskede højde. Derefter kan man, i takt med digets sammensynkning, vedligeholde det med ny tang, således at højden bevares.

"Det er bedst at bjerge bændeltangen efter pålandsvind om foråret og efteråret. Tangen skal lægges på i ren og frisk tilstand med en lagtykkelse på 60-70 cm det første år og 50 cm de følgende år, indtil diget har den ønskede højde. Derefter påføres tang med passende mellemrum for at holde diget vedlige. Over hvert tanglag lægges et tyndt lag groft strandgrus." *Vejledning fra Ebeltoft Museum.*

Ulvshales natur- og kulturhistorie

Ulvshale er et "ungt" land. Halvøen består af en serie af strandvolde med masser af flintesten, der oprindeligt stammer fra Møns Klint. Strandvoldene ses tydeligt i skoven, hvor mange skovbundsplanter har svært ved at gro i den stenede jordbund. Her findes mange runde sten, den såkaldte kugleflint, der gennem et halvt århundrede er gravet op og brugt til finmaling af cement verden over. I vore dage er kugleflinten afløst af stålkugler. Sporene efter udgravningerne ses stadig som vandfyldte grave flere steder på Ulvshale. Ulvshale har altid været et kulturlandskab. Græsning på Ulvshale er dokumenteret fra 1281.

Ulvshaleskoven beskrives allerede i 16-1700 tallet som gammel egeskov. I 1696 rummede den 2500 store ege. Efter 1769 blev skoven stærkt forhugget og græsning med krea-

Denne tryksag er "Svanemærket".

Svanemærket er garantien for, at tryksagen gennem hele sin cyklus - fra råvare over produktion til færdig tryksag - er et genbrugsprodukt, der overholder en række miljøkrav.

turer og svin forhindrede skovens genvækst. Skoven blev dog sikret senere og i perioden 1840-1860 blev skoven genrejst.

Ulvshaleskoven ligner ikke nogen anden østdansk skov. Store dele af skoven er "naturskov", dvs. at skoven får lov til at udvikle sig naturligt. Der foretages en pleje af skoven, så den specielle skovtype oprettholdes.

Både nord og syd for Ulvshaleskoven er der store engområder, der sammen med de store enge på Nyord udgør vigtige ynglepladser for mange fugle. For at gøre engene til gode raste- og ynglepladser, bliver de afgræsset af kreaturer eller får. I yngletiden, fra 1. marts til 15. juli må der kun færdes på vej og sti.

Syd for Ulvshaleskoven er der et stort lyngområde. Arealet er domineret af hedelyng og enebær, men der findes også det sjældne "kæruld" og den insektædende "rundbladede soldug".

Efter Københavns bombardement i 1807 og tabet af flåden, kunne den engelske flåde frit hærge i de danske farvande. Danskerne etablerede da en række skanseanlæg ved kysterne, bl.a. på Ulvshales nordvestkyst. I dag er skansen et yndet udflugtsmål, med en dejlig udsigt til Nyord og Sjælland. Det gamle skanseanlæg kranes af enebær og fritstående egetræer.

Et samarbejde mellem:

**Skov- og Naturstyrelsen
Falster Statsskovdistrikt**

**Møn Kommune
Miljø og Teknik**

Møns Museum

MØN TURISTBUREAU

Storegade 2, DK-4780 Stege

Tel.: +45 55 86 04 00. Fax +45 55 81 48 46

e-mail: info@visitmoen.com

www.visitmoen.com

Det historiske TANGDIGE på Møn

- og den kulturhistoriske vandresti på Ulvshale

MØN TURISTBUREAU

Denne folder er fremstillet med tilskud fra EU
Kommissionens LIFE environment program.

Velkommen på Møns første kulturhistoriske vandresti! Ulvshale skovområde fortæller en spændende natur- og kulturhistorie, som nu synliggøres ved hjælp af denne folder. Skov- og Naturstyrelsen ved Falster Statsskovdistrikt har anlagt stisystemet i skovområdet, og de beskrevne kulturminde er forsynet med informationsskilte. Man må frit færdes på stierne, bare der værnes om naturen og dyrelivet. Vi ønsker vores gæster mange oplevelsesrige timer på alle årstider.

Møn Turistbureau og Falster Statsskovdistrikt

BILLEDETEKSTER

1. Industriel kugleflintgravning omkring 1910
2. Genetableret skovgræsningsområde
3. Skansen fra 1800 tallet
4. Styntet eg - anvendt til skibsbyggeri
5. Vogterhuset
6. Det genetablerede tangdige.
7. De første lag bliver lagt på tangdiget.
8. Festpladsen med de 7 ege
9. Historisk tangpresse
10. Tangfiskere indsamler og læsler ålegræs
11. Frede Bøjsens udsigtstårn, fra 1894 - 1904

SIGNATURFORKLARING

- Kulturminde
- Børnenatursti
- Afmærket rute
- Det historiske tangdige
- P-Plads

Tang

Bændeltang, som de fleste kender under navnet ålegræs, er en blomsterplante - i modsætning til de fleste andre tangarter, der hører til algerne. Den består af en underjordisk, vandret krybende stængel, hvorfra rødderne og de 0,5 - 2m lange blade udgår. Bladene holdes oppe i vandet af luftfyldte hulrum.

Bændeltang forekommer langs kysterne i de indre farvande, fortrinsvis på lavt vand. Ses sjældent på dybder over 7m, fordi der ikke er lys nok.

I 1932-33 blev planten angrebet af den såkaldte tangpest, der bevirkede, at den i en årrække var så godt som forsvundet fra store dele af de europæiske farvande. Før sygdommen satte ind, forekom bændeltang i kolossale mængder.

Tangens kulturhistorie

Tang - som værdifuldt råstof - har fundet mange anvendelsesformer gennem historien. Den blev brugt til tækning af tage, som gødning på marker, som stopningsmateriale i madrasser og som isoleringsmateriale. Tangen har mange gode egenskaber: Den kan isolere mod varme og kulde, virker lydæmpende og er svær både at brænde og nedbryde.

I 1913 blev den danske bændeltangproduktion opgjort til 8.000.000 tons tørstof - ca. 3 gange så meget, som landbrugs samlede høst samme år.

Opsamling og anvendelse af tang og ålegræs er langtfra et nyt fænomen på Møn. Fra 1917 og frem til 1959 indsamlede "Kalvehave Tangeksport" ålegræs på Møns og Sydsjællands kyster. Tangen blev samlet, tørret og presset til baller. Man

indsamlede op til 500 tons tørret tang årligt. Den blev brugt til isolering og som fyld i madrasser og blev eksporteret med skib eller jernbane til mange lande i Europa.

Tangdiger

På en del danske kystområder brugte man traditionelt bændeltang til etablering af tangdiger. Det var også meget nærliggende at anvende de opskylede tangvolde på stranden, idet de blot skulle flyttes nogle få meter ind på land. Samtidig kunne brugen af risgærder begrænses, da vedligeholdelsen af disse medførte skadelig hugst i skovene.

Omkring 1700 blev det bestemt, at der skulle rejses hegn af blivende materiale. Som følge heraf blev der i perioden 1710 - 41 rejst tangdiger på mange kyster, også på Møn. Flere steder var det påbudt bønderne under strafansvar at rejse tangdiger, hvor det var muligt.

Efter 1800-tallet rejste man på Møn og Falster kun sjældent nye tangdiger som værn mod oversvømmelser. Derimod opførte man tangdiger til beskyttelse af lavtliggende områder og tanggærder, som værn mod løsgående kreaturers indtrængen i skoven.

På Møn fandtes tangdiger og tanggærder flere steder langs Møns nordlige kyst og nord for Koster by. Iflg. et udstykningskort fra 1805 havde de her en længde på ca. 1 km. Det indesluttede område blev kaldt Kohaven, og har efter oplysninger i Kosterbogen været brugt til samling af heste og køer.